

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II.

Ljubljana, meseca sušca 1906.

Štev. 12.

VSEBINA:

J. Glonar: Delo v društvu.

Gregor Žerjav: Da se поблиže spoznamo.

Mihajlo Rostohar: »Zorinemu kritiku Ivanu K. v odgovor.

Josip Agnetto: O Slovanih v Istri. Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Drobiž.

Predpustna veselica akad. tehn. društva „Tabor“ v Gradcu se je vršila 17. februarija animirano in veselo, kakor je bilo to času primerno. k—

Prazna profesorska mesta.*) Na kranjskih srednjih šolah je razpisanih 7 učnih mest: 1. na gimnaziji v Novem mestu za skupino nemščina in zgodovina. — 2. Na II. gimnaziji v Ljubljani za skupino prirodopis s postranskimi predmeti matematiko in fiziko. 3.—6. Na realki v Ljubljani: a) za skupino nemščina in francoščina 2 mesti, b) za skupino nemščina v zvezi s kakim drugim predmetom 1 mesto in c) za skupino matematika in deskriptivna geometrija 1 mesto. 7. Na ženskem učiteljišču v Ljubljani za skupino naravoslovje s postranskimi predmeti matematiko in fiziko 1 mesto. — Nemščine se sumljivo mnogo zahteva pri teh razpisih na ljubljanski realki, zlasti če se upošteva, da je že eden nastavljen za nemščino, eden pa za skupino nemščina in francoščina. Seveda za skupine z nemščino kot glavnim predmetom pač ne bo slovenskih kompetentov in namen, ki je dovolj prozoren, je dosežen.

Frekvenca avstrijskih univerz v zimskem tečaju 1905/6. Praga (češka univerza) 3815 slušateljev in sicer: 1703 juristi, 439 medicincev, 1553 filozofov in 120 teologov. — Lvov 3249 slušateljev in sicer: 1650 juristov, 146 medicincev, 1042 filozofov in 411 teologov. — Krakov 2486 slušateljev in sicer: 904 juristov, 298 medicincev, 1210 filozofov in 74 teologov. — Dunaj 7937 slušateljev in sicer: 3425 juristov, 1519 medicincev, 2762 filozofov in 231 teologov. — Gradec 1915 slušateljev in sicer 869 juristov, 320 medicincev, 669 filozofov in 93 teologov. — Praga (nemška univerza) 1550 slušateljev in sicer: 659 juristov, 259 medicincev, 543 filozofov in 89 teologov. — Inomost 1063 slušateljev in sicer: 256 juristov, 152 medicincev, 326 filozofov in 329 teologov. — Černovice 698 slušateljev in sicer: 375 juristov, 229 filozofov in 94 teologov. — Skupaj je vpisanih na avstrijskih univerzah 22.749 slušateljev in slušateljic in sicer: 9841 juristov, 3133 medicincev, 8334 filozofov in 1773 teologov. Število vseh avstrijskih juristov je tedaj le za 1507 večje nego skupno število avstrijskih filozofov!!

Dijaška izobrazba. Tovariše akademike in seособno tovariše srednješolce opozarjamo na nemško društvo »Kosmos, Gesellschaft der Naturfreunde«, ki nudi svojim članom za razmeroma mali letni znesek 5 K 80 h celo vrsto prekrasnega čtiva v poljudni obliki s polja modernega naravoslovja, geografije, astronomije itd. — Poljudno spisane knjige iz vseh strok človeškega znanja nudi zbirka »Aus Natur und Geisteswelt«, katero toplo priporočamo. Prospekti dobijo se v vsaki knjigarni. k—

*) Dokler ne prevzamejo poklicanejši faktorji tega dela, bomo vodili to rubriko kot del dijaškega gmotnega vprašanja stalno v svojem listu, da ž njo opozarjamo zlasti absolutne slovenske filozofe na prazna mesta. Op. uredništva.

J. GLONAR.

DELO V DRUŠTVU.

II.

V naših takozvanih poljudnih predavanjih se bomo skušali pripravljati za poljudno delo. To vprašanje je tako važno, da ga moramo malo globlje pretresti.

Nekako petdeset let je že sedaj, kar razni poklicani in nepoklicani rešujejo svoj »mili slovenski narod«. A nekaj je jako značilnega pri vsem tem narodnem delu. Dela se, dela nekaj, a kako? Brez glave, brez natančnega načrta, vsak dela na svojo roko. In tako se je zgodilo, da vlečejo eni sem, drugi tje, naš »mili slovenski narod« pa še globoko tiči v blatu gospodarske odvisnosti in v temi duševne sužnosti. Ni čudno, če se pri takem Sisifovem delu polasti narodnih prvakov pesimizem, češ: Še sto let, in ne bo nas več —, ni čudno, če se pri tem forsirano in umetno gojeno narodno navdušenje obrne v nezaupnost do vodilnih krogov, v prvi vrsti nezaupnost priprostega ljudstva do inteligence. Vse naše dosedanje narodno delo je bilo samo gnoj na polje, na katerem je vzklilo in se bujno razrastlo cankarjanstvo.

Za naša ljudska predavanja je treba pred vsem, da se informiramo o namenu in postanku teh predavanj in da poznamo kratko zgodovino naše ljudske univerze. Moramo se poučiti o dosedanjih izkušnjah in uspehih pri poljudnih predavanjih na Slovenskem. V prvi vrsti bi bili poklicani člani naših različnih ferijalnih društev, da nas pouče o dosedanjih uspehih njihovega delovanja. Ravno v tej stvari je za nas izkušnja neprecenljiva. Na drugi strani pa je za nas prepotrebno, da se seznanimo s slovensko narodno psihologijo, da spoznamo takozvano »narodovo dušo«. To je stvar, o kateri se pri nas ne piše skoro nič, k večjemu da se kedaj zastopniki te ali one literarne struje zlasajo med seboj, kdo izmed njih pozna bolje narodovo dušo in da jo oboji reklamirajo zase. Da pa je za nas ta ne ravno lahek študij potreben, hočem razložiti v naslednjem.

V zadnjem času je začelo na Slovenskem par navdušenih kaplanov svoje narodno delo, ki se kaže najbolj v ustanovitvi »katoliških« društev, posebno Marijinih družb; glaven faktor mu je torej verska stran. Ti možje so začeli delovati z veliko eneržijo in navdušenostjo. Ali nakladali so ljudem velike, nepotrebne žrtve, kakor za nakup dragocenih zastav itd. Prezrli pa so pri tem, da naš kmet pri vsaki stvari prej vpraša, če bo treba kaj plačati; pozabili so, da si moramo ljudstvo za gmotne žrtve še-le vzgojiti. Razun tega pa so zagrešili še drugo, taktično napako: zahtevali so od društva

hitro toliko dorastejo, da bi že lahko doma pomagali, če drugače ne, vsaj kot posli. Znano je, kako zelo manjka našim kmetom delavnih močij; tem bolj je umljiv njihov gnev proti šoli. Učitelj jim je le »gospod«, ki drugzega ne dela, ko dobro je in pije in katerega morajo za to, da jim otroke pretepa in muči, še drago plačati.

Tako pridemo počasi do političnih predavanj, ki so najbolj kočljiva. Če se vprašamo zakaj, nam je odgovor lahek. Inteligenca, ki je vodila doslej politično akcijo, si izvečine ni bila svesta svoje visoke naloge in se ni zavedla, da se dela »za narodov blagor« med narodom drugače, ko v veseli družbi med ljudmi, ki se razumejo. Sploh pa zija med našim razumništvom in preprostim ljudstvom prepad, ki se ne da zlahka premostiti.

Kot prehod od splošno izobraževalnih predavanj na politična se lahko porabi pouk o rabi knjig in listov.

S svojimi političnimi predavanji hočemo pokazati ljudstvu krivice, ki se nam gode in pravice, ki jih imamo na papirju. Zato bo v prvi vrsti dobra zgodovina. Od Vihinga sem do najmlajših nemških političnih samosrajčnikov igrajo Nemci ulogo našega narodnega krvnika. Jako hvaležna naloga za zgodovinarje, da izdelajo eno tako predavanje. Tudi kak kompendij krivic, ki so se nam zgodile zadnjih petdeset let, bi bil za vsakega izobraženca prepotraben »Vade mecum«. Le škoda, da se mora tvarina še prej pobrati iz časopisja. Takšni dokazi se rabijo vedno, posebno, če se mora zamašiti kakšnemu nemčurskemu proroku usta. Treba ljudi informirati o našem položaju, kdo je kriv našega slabega stanja. Potrebno je nadalje, da se ljudem opišejo germanizatorske težnje, da se v jarki luči pokaže nemčursko gibanje in da ljudje uvidijo nesmisel in pedagoške »uspehe« südmarkinih in leginih šol.

Zraven tega pa je treba skrbeti tudi za pozitivno stran našega dela, ne samo, da se v ljudstvu zbudi krepek odpor proti krivicam, ki se mu gode od tujih narodnostij; sicer ostane naše delo le prazno polovičarstvo. Zato je treba ljudi tudi usposobiti za resno, drobno politično delo. Kako malo je kmetov, ki bi imeli kaj smisla za naša politična vprašanja!

Pred vsem pa moramo gledati na to, da vzbudimo v našem ljudstvu samozavest, ne le narodno, ampak tudi človeško. Saj je pač malokateri kmet poučen o svojih državljanskih pravicah, malokateri ve ceniti važnost kakšne politične akcije, posebej volitev. Tudi tukaj treba začeti z najpotrebnejšimi in najenostavnejšimi rečmi. Na tem polju čaka naših juristov še lepa in hvaležna naloga.

* * *

Za nas vse pa je potrebno, da s čilim društvenim delom premagamo ono morečo skepsu, ki se našega razumništva tako rada polašča, in da zremo z zaupanjem v boljšo bodočnost, ki si jo hočemo in ki si jo moramo ustvariti sami.

preveč dela in sadov še prej, ko so je na notranje dovolj okrepili. S tem so si nakopali očitno nasprotstvo starejših ljudi, mlajši pa so se le navidez uklonili njihovemu vodstvu. — Ko je bil potem dotični kaplan prestavljen kam drugam, so se tudi mlajši obrnili proti njegovemu delu in vse njegovo prizadevanje ni prineslo sadu. Na tak način životari mnogo slovenskih bralnih društev samo še v »Zvezinem koledarčku«. Nekateri fantje in dekleta pa, ki so pod pritiskom razmer vstopili v Marijino družbo, se še vedno shajajo po bralnih društvih, saj nimajo več nadzorstva rigoroznega dušnega pastirja. In tako se množijo v liberalnem časopisju notice o dvomljivem vedenju »Marijinih hčerk in sinov«, inštitucija sama in njen ustanovnik pa izgubita pri resnih ljudeh še ono malo spoštovanja, kar sta ga morda kedaj imela. Tako je dotičnik stvari, ki jo je zastopal z navdušenjem in požrtvovalnostjo, nehote več škodoval, ko koristil. Dokaz dovolj, da moramo dobro proučiti teren, na katerem hočemo začeti svoje delo, maso, s katero hočemo operirati. To bo za nas nekaka teoretična šola. Iz naših izvajanj pa bomo počasi povzeli nekako vzorno metodiko naših ljudskih predavanj.

* * *

Ako hočemo izbirati snovi za poljudna predavanja, se moramo postaviti pred ostro alternativo, naj li ljudstvu dajemo znanstveno ali politično izobrazbo. Če pa se stvar malo premisli, se vsak prepriča, da se s strogo političnimi predavanji ne sme začeti. Vsak predavatelj mora pri nas gledati na to, da poslušalcem ne pokaže svojega namena. Naj se torej predavanja vrše izprva le s tem očitnim namenom, da se zadosti radovednosti in ukaželjnosti poslušalcev. Pri vseh naših predavanjih nas vodi načelo, da razložimo ljudstvu zunanji svet, ki ga okroža. Tvarina za to serijo bi se dala spraviti nekako v ta-le poglavja: 1. Narava in njene moči; tehniške vede. 2. Narodopisje; človek. 3. Zgodovina.

V predavanjih iz zgodovine moramo izbrati pred vsem ona zgodovinska dejstva, ki so se globoko vtisnila v narodov spomin in ki še danes žive. Razun tega pa moramo izbrati tudi oni instinkt, ki ga je narod dobil tekom svojega tisočletnega tlačanstva. Vsem je znana globoka mržnja našega ljudstva do onih, ki so nas naredili hlapce na lastni zemlji. Tako najdemo za naše namene že pripravljena tla in zgodovinska predavanja nam bodo dala prilike dovolj, da neopaženo potrkaemo na slovenska srca in duše hvaležnih poslušalcev.

Pozneje pridemo s praktičnimi rečmi, ki zahtevajo od posameznika nekaj več, kot da nas samo posluša, a mu zato neso tudi dobiček. Tvarina za ta predavanja bi se lahko vzela iz teh poglavij: 1. Življenska vprašanja slovenskega kmeta; umno gospodarstvo; zavarovalnice, posojilnice, zadruga; izseljevanje; Slovenci na tujem. 2. Pedagogika in higijena. 3. Šola. Tukaj bo potrebno, da najprej iztrebimo krive pojme in predsodke, ki so se tako globoko vkoreninili v našem ljudstvu. To velja posebno o naši šoli. Šola je našim ljudem po zakonih osigurana inštitucija, ki jim vzame otroke, kakor

GREGOR ZERJAV.

DA SE POBLIŽJE SPOZNAMO.

Zadnja tri leta opazamo naglo dekadenco posvetno-klerikalnega dijaštva. Način, kako pridobiva klerikalna stranka na gimnazijah pristašev, in sredstva, s katerimi jih priklene nase, provzroče, da je material tako malo vreden. Morda se jim posreči po številu še malo povzdigniti katero svojih društev, a njihova notranja vrednost je opešala. Glasilo klerikalnega dijaštva je pravo zrcalo te mizerije. Prišlo je tako globoko nizdol, da so posvetni klerikalni dijaki izgubili duševno vodstvo svojega glasila. Zateklo se je v lemenat, ki sedaj diktira program.

Pred mano leži 5. številka letošnje »Zore«. Provenijenca člankov je takoj jasna, a lemenatarji se sramežljivo krijejo s psevdonimi. Neki Ivan K. se je spravil v dveh člankih na naš program. V prvem (»Narodni radikalizem«) pravi, da kot pristaš krščanske etike ne more biti naroden radikalec, ker se radikalna norma glasi »dobro, pravično in etično opravičeno je vse, kar je narodu koristno«, on pa je proti narodnemu egoizmu in za načelo, »da si narod ne pusti vzeti nič svojega in brani svoje pravice, a se tudi zadovoljuje s svojim in drugim ničesar ne krati«. Stališče klerikalcev je torej narodno popolnoma defenzivno: »ne pusti nič vzeti — brani se — zadovoljuje«.

Zakaj je prineslo 19. stoletje tak strasten narodnostni boj? Velikanske iznajdbe in osvoboditev ekonomskih sil (seveda še drugi činitelji) so početniki svetovnega prometa. Stiki narodov so sicer rastle tudi poprej, a vsled omejenih dveh faktorjev so naenkrat padli stari mejniki, nenadoma so stali narodi sredi svetovnega prometa. Eni so bili pripravljeni, drugim je bilo prenaplo. Ko so padle stare meje, se je boj razširil, narodni čut pa je postal bojevit. Kdor v tem novem položaju — izpostavljen svobodni konkurenci — ni mogel tekmovati, je zaprl narodne meje (n. pr. prepoved učenja tujega jezika), da se notranje ojači in šele, kadar bo bolje pripravljen, stopi v svetovno areno. Rastoči mednarodni promet seveda zahteva, da se mednarodni odnošaji uravnajo po pisanih ali nepisanih zakonih. A kakšni so tisti zakoni in komu v prid, o tem odloča le moč. Dokler pa te regulacije ni, imamo boj. Noben narod se noče obsoditi v defenzivo. Morda tudi klerikalci razumejo, da, kdor ne napreduje, nazaduje, narodov napredek pa premnogokrat poseže v širno interesno sfero drugega naroda (gl. slovensko politiko v Gorici, Trstu, Celju, Ljubljani, gl. nemške aspiracije na Trst in Orijent, gl. angleško-nemško rivaliteto, i. t. d.). Nastati mora boj, dokler se sporno razmerje ne regulira, ako se sploh da regulirati in je taka ureditev obema strankama vsprejemljiva. Takih bojev, nastalih vsled križanja interesnih sfer, bo vedno mnogo, kajti napredovanje narodov, torej tudi nastanek spornih točk sta neomejena.

V tem boju imata obe stranki iz svojega stališča »prav«. Zdravi bojevniki z optimizmom v srcu se svojih interesov ne odpoveduje. Samo

hlapčevski rod bi se »zadovoljil«. Tudi naš narod hoče neomejeno napredovati. Pride do interesnega konflikta z Nemci in Italjani. Nastane boj. Ali je boj nekaj neplemenitega? Brez boja ni napredka. Če v tem visokem in plemenitem boju sem in tam opazimo kako nizkoto, n. pr. osebno sovraštvo iz nacionalnih razlogov, je to malenkost, ki se ji ni še nobena velika borba mogla izogniti. — Prehajam na ugovore g. Ivana K. Nočem v načinu kritikovanja slediti njemu, a za njegova izvajanja bi bil včasih izraz »nerodnost« premil. S tem, da stojimo na narodno-radikalnem stališču, obsojamo sebe na narodno smrt, — pravi, ker s tem odobravamo bojno metodo nasprotnika. G. Ivan K., ali si domišljate, da ima mnenje, da je nemški »Drang nach Osten« »krivičen«, kak vpliv na bodoče ravnanje Nemcev. Ali mislite da nam prizanesejo, če greste kot propovedniki opozarjat Nemce, da smo i mi na svetu?

Radikalci smo vedno povdarjali idejo samopomoči: ne zanašajmo se na »pravičnost« nasprotnika. Ne pričakujmo od njega, da sebi škoduje na ljubo nam. Ne tožimo in jokajmo o »krivicah«, ampak delajmo! Zgodovina slavnega čl. 19 drž. osn. zakonov nam potrjuje, da niti paragraf nič ne velja, če ga ni citiral kdo, ki ima politično moč. In vendar vemo, da pomeni uzakonitev v paragrafe, da je dotična sporna točka že rešena. Uverjen sem, da bi imeli v Trstu danes iz svoje moči več ljudskih šol, če se nas ne bi bilo zavlačevalo ¼ stoletja z »jednakopravnostjo«. Metoda, ki jo priporoča klerikalni pisec, vede v servilizem.

Presenečenje nas šele čaka. Po nadušljivem dokazovanju pa pride g. Ivan K., ki naj položi o priliki svojo masko, do spoznanja, da v praksi njegova morala veljati ne more. V praksi bo on, pravi, tudi narodni radikalec. Samoobramba da dovoljuje »škodovati tudi napadavcu«. V izrednih časih »proti sili postavimo silo«. Tableau! Ti izredni časi trajajo že od prebujenja Slovencev in bodo trajali nepregledno dolgo. Uboga morala klerikalcev, ki jo treba imeti le doma v arhivu, ven ne more. V teoriji tako, v praksi ravno nasprotno! Diskretno pa vprašam še, kje pa je ono načelo krščansko, da nastavi še desno lice, ko si jo dobil po levem? Mika me proučevati malo, ali se je sveta cerkev, kedar je bila v ofenzivi, vselej ravnala po krščanskih načelih. Poglejte prakso klerikalne stranke na Slovenskem, in če g. Ivan K. preiskuje prakso krščansko-socijalne stranke, bo morda po malem razumel, da sem na tržaškem shodu čisto opravičeno dejal, da ravno tisto edino, kar je na krščanskem socializmu specifično krščansko, namreč krščanska morala s stavkom o ljubezni do bližnjega, nima v praksi prav nobenega pomena.

Drugi članek Ivana K. pobija naše načelo, da stoj dijaki izven političnih strank. Na podtikanja, ki jih je nabral, ne odgovarjam. V »Omladini« (I. 11) je naše stališče dovolj jasno označeno. Povzemam le to, kar je v klerikalnem članku načelnega, torej uporabno za našo agitacijo. Članek izjavlja odkrito, da ima klerikalno dijaštvo ista načela kot klerikalna stranka, le glede načina se ne vežejo. Nekaj so koncedirali, a tega ne, za kar gre pri dijaški svobodi. Naj citiram iz svojega članka v »Omladini«: »Klerikalni

in tudi liberalni dijaki vam v teoriji mirno zataje svoje vzornike, dasi v praksi s strastjo agitujejo zanje. Ne zdi se nam posebno značajno dati se nazivati avangarda kake stranke in vsprejemati iz tega vzroka podporo, potem pa cinično zatrjevati, da se nima z glavno armado nič opraviti. Mi hočemo od mladine poštene sodbe, prostega opazovanja brez hinavščine, odkritega priznanja tega, kar se ji zdi prav, brezobzirne obsodbe tega, kar je škodljivo«. In dalje: »Mi smo mnenja, da je dosedanji način vstopa v politične stranke škodljiv, kajti mladino vodijo v stranke že v otroški dobi fanatični čuti, pozneje v akademični in moški dobi tudi računi na denar in mandate«.

Ne gre se za taktiko, — to lahko vodja sam vsak hip revidira, gre se za konstantno revidiranje programa. Zato zahtevamo za dijaštvo, da si prepričanje stvari svobodno, brez vezi na stranko. Ali ne čutite, zakaj je naš boj tako oster? Ker ne pustite, da se naraščaj samostojno in svobodno razvija, ker je klerikalna stranka organizirala razne Pečjake, jezuite à la Žužek in daničarske profesorje, da zapeljujejo mladino v klerikalno stranko, ko vsega še ne more samostojno izpregledati. Seveda ko je mladenič fanatiziran in ga še razne »vezi« pridržujejo, bo raje zaprl uho novim idejam ali pa, če so se mu slučajno urinile, jih bo moral siloma odbiti od sebe. Ne značaje se tako vzgoji. Ves narod je oškodovan. Sedanji posvetno klerikalni dijaki so žalostna rastlina, ki so jo vzgojili klerikalni vrtnarji, ki so grešili proti načelu dijaške svobode.

Zanimal me je tudi 3. anonimni članek: »Narodna ideja in krščanstvo.« Spis se šele počenja in je doslej le hotel pokazati, da krščanstvo ne le »odobruje, ampak zahteva, da skazujmo rojakom posebno ljubezen«. Potem, ko smo čitali Mahničovo, doslej merodajno mnenje o »paganskem« bistvu narodnosti, je seve zanimivo, da se je pojavil neznanec, ki bi rad dokazal, nasprotno. Sisifovo delo! Za pozitivno etiko je dejstvo, da ljubimo rodbino, narod s posebno intenziteto, prav jasno. Krščanski stavek »Ljubi svojega bližnjega, kakor (intenziteta!) samega sebe« pa s tem dejstvom ni spojljiv. Razumni ljudje so to nesoglasje vedno čutili. Taka kriza se je polastila tudi »Zorinega« člankarja. Rad bi bil hud Slovenec, a se tudi dosledno držal krščanske morale. Sv. Pavla citira, ki bi raje izgubil Krista, le da priredi narodu svojemu srečo: »Želel bi biti pogubljen, ločen od Krista mesto svojih bratov«, pravi prav po »pagansko« Pavel.

Tega vprašanja se je lotil pred par leti v »Zori« prof. Grafenauer in dokazal strmečemu občinstvu, da ravno iz stavka »Ljubi itd.« sledi, da moramo biti narodni. Čestitam! Sedanji »Zorin« člankar je nekoliko pametnejši, dokazal bi rad, da vkljub onemu najvažnejšemu krščanskemu etičnemu postulatulu vendar cerkev zahteva ljubav do naroda. Dokazuje, da je ta ljubezen iz narave, konstatira, da obstaja »naravno nagnenje«. Vse resnično! A to konstatiranje je empirično. Le naprej tako in dokažete sijajno, da oni stavek iz krščanske morale ne temelji v človeški naravi.

Vsi trije članki, s katerimi sem se tu pečal, so znamenje neke krize in napredka, če so pošteno mišljeni! V članku o narodnem radikalizmu so se

klerikalci odkrito izrekli za dvojno moralo, tudi v članku o dijaški svobodi kažejo dvojno lice: načelno so klerikalni strankarji, a vendar bi načelu dijaške svobode, ki smo ga postavili mi, radi dali nekaj prostorčka zaradi »lepšega«, v članku o razmerju narodnega čuta do krščanske ljubezni do bližnjega bi radi utemeljili dualizem na kak način. Če gredo vsi, ki so tako mislili, kakor je pisano v »Zori«, dosledno naprej, bodo našli izhod iz krize. Tudi oni bodo iz predsodkov stopili lahko k resnici. Spominjam, da so čisto vrli ljudje v srednjem veku, ko jim je razum velel, da ni vse tako, kakor pravi cerkev, postavili teorijo o dvojni resnici, cerkev je to napako seveda zavrgla, ker ji je bila nevarna. Ta dualizem je premagan. Le jedna je resnica, a brez ozira na dogme in želje cerkve. Ta razvoj od dogmatizma preko dualizma še marsikoga čaka. Morda bi še kedaj cerkev z veseljem podpirala teorijo o dvojni resnici, da bi ne bilo treba tako retirirati in interpretirati in tako grozno kričati, kedar se porodi resignirana akomodacija.*)

*) Gl. n. pr. razmerje do descendenčnega nauka.

MIHAJLO ROSTOHAR:

„ZORINEMU“ KRITIKU IVANU K. V ODGOVOR.

»Zora« je v svoji 4. številki priobčila kritiko Ivana K. o mojem predavanju, natisnjenem v knjižici »Iz naroda za narod«.

Na nestvarne opazke in zabavljice Ivana K. se ne bom oziral; odgovarjati mu hočem samo na stvarna oporekanja njegova.

Etika Ivan K. nam koncedira, da »zahteve pozitivne etike temelje na rezultatih socijologije« s pristavkom seveda, da samo moje pozitivne etike, ne pa »človeške etike sploh«.

Kakšen ugovor proti pozitivni etiki se v tem stavku skriva, je težko dognati. Ivan K. je menda hotel povedati, da pozitivna etika že zato ne more biti prava, ker ni »človeška etika sploh«, to se pravi: ker je ne priznava človeštvo v obče. Rad bi vedel, kakšna je tista »človeška etika sploh«, na katero se sklicuje Ivan K. Ali je to katoliška etika? Ali ona Mohamedancev? Ali je to morda celo etika Budistov? Saj je ta najbolj razširjena med človeštvom.

»Človeške etike sploh« ni, ampak različne socialne skupine imajo različna etična naziranja.

V srednjem veku je večina ljudij bila uverjena, da se solnce vrtilo okoli zemlje. Ali je bil ta nazor tudi resničen, ker ga je priznavalo toliko ljudij? Gotovo ne! Ravno tako ne more biti število privržencev kakega etičnega sistema merilo za istinitost njegovo. Pripomnim še, da ta argument zelo neugodno govori za katoliško etiko, ker te večina človeštva še danes ne priznava.

Ivanu K. se tudi dozdeva, da je zasledil preporno točko, v kateri se ločijo moji nazorji od njegovih. Formuliral jo je tako-le: mi (= klerikalci) pravimo, da temelje etične zahteve v odnošajih, ki jih ima človek do sebe — kakšni pa so ti odnošaji? —, do soljudij, do družbe in do Boga in vi (= neklerikalci) spustite zadnji odnos. Prepad, ki nas loči je ta, da mi priznavamo Boga, vi ste pa ateisti in pozitivna etika je le posledica ateističnega svetovnega naziranja«.

Preporna točka ne obstoji, kakor vidi Ivan K., v afirmaciji in negaciji Boga, pač pa v naslednjem: vi trdite, da je odnos človeka do Boga temelj prave etike, t. j. da zamore človek samo tedaj etično živeti, če veruje na Boga; jaz pa trdim, da tega odnosa ni treba. Človek lahko etično živi, čeravno ne veruje na Boga, nebesa in pekel. Znanstvena, pozitivna etika ne potrebuje religije za podlago, ampak le spoznanje naravnih zakonov, katerim je podvrženo človeško življenje. Etika je po svojem bistvu socijalen pojav, religija pa individualen. Etika in religija sta dve popolnoma avtonomni polji. To sem trdil in nič drugega. O Bogu nisem rekel niti, da je, niti, da ga ni.

Znanost. Poznam samo eno znanost, ker resnica je samo ena; predmet znanosti pa je raznovrsten. Z ozirom na to govorimo o znanstvenih strokah kakor so: modroslovje, matematika, fizika, naravoslovje itd.

Človeški duh si nabira znanje na dva načina in sicer 1. potom spoznanja a posteriori, 2. potom spoznanja a priori. Obe metodi združuje empirična znanost. Ko preskusimo dejstva zaznavanja (= spoznanje a posteriori) z eksperimentom in večkratnim opazovanjem, preidemo potom indukcije do spoznanja zakonov. Indukcija pa je intelektualna operacija s pojmi, ki morajo imeti empirično podlago, da nam zamorejo s pridom služiti v znanosti.*) Tudi matematiki pridejo do matematičnih tez vedoma ali nevedoma potom indukcije; samo njihovo dokazovanje je deduktivno.***) Ivan K. se ne zaveda, da je primitivna empirija predpogoj za pojme števil. Ko bi Ivan K. ne imel čutov, še danes ne bi znal preračunati, koliko je 2 krat 2, ker bi mu manjkali zato potrebni pojmi. Kdo se ne bode spominjal, kako je prerival krogle po računskem stroju, ko si je vstvarjal pojme števila 5, 10, itd. Empirija in matematika si torej niste tako kontrarni. Iz mojega predavanja je razvidno, da besede »transcendentalen« nisem rabil v smislu Kantove noetike, ampak v metafizičnem smislu, kjer pomeni razmerje Boga kot nadnaravno bitje do vesolstva. Suma vsega, kar so si kedaj izmislili in napisali teologi o tem razmerju je »transcendentalno domnevanje«, in s tem nima znanost ničesar opraviti.

Nauk o dvojni resnici. S srednjeveško filozofijo me je ta »Zorin« kritik takole »blamiral«: Malokdo, ki se je spravil nad srednji vek in nad sholastiko je bil dosedaj še tako srečen, da se ne bi blamiral. Tudi gosp. Rostoharju ni bilo prizanešeno. Candidatus philosophie specialis si upa pred vsem narodno-radikalnim dijaštvom trditi, »da je srednjeveški verni

*) H. Cornelius: Einleitung in die Philosophie. A. Riehl: Der philosophische Kritizismus. E. Mach: Erkenntnis und Irrtum. Wundt: Logik. i. dr.

***) Hankel: Geschichte der Mathematik. Liebig: Induktion und Deduktion. Wundt: Logik, B. II. E. Mach: Erkenntnis und Irrtum.

človek bil celo uverjen, da je mogoča dvojna resnica. Razodeti mu moramo, da sta ta »arabistischer Lehrsatz« učila Ibn Sina (Avicenna) okoli l. 1000 v Ispahanu in Ibn Rošd (Averoes) v 12. stoletju v Cordovi, da sta spravila v soglasje Aristotela in Koran. Med krščanskimi filozofi je to trdil v novem veku okoli l. 1500 Pietro Pomponazzi v Padovi in za njim par njegovih učencev. Cerkev je nauk kot absurden obsodila in zavrgla na 5. lateranskem koncilu l. 1512!«

Ivan K. naj ne zameri, ako si upam imeti v tem oziru drugačno mnenje.

Kdo sta bila Avicenna in Averoes*) in kaj sta učila, mi je bilo dobro znano še predno se je oglasil v »Zori« Ivan K. s svojim znanjem. Za epohalno odkritje, da je namreč Avicenna učil nauke o dvojni resnici, pa mu moram biti naravnost hvaležen; samo to mi naj še pove, kje in na kateri strani se to bere pri Avicenni?

O dvojni resnici ve Ivan K. še mnogo manj povedati kakor o Arabcih. Ravno kar omenjeni nauk se je bil veliko bolj in mnogo prej razširil med katoličanstvom, kakor si to misli naš Ivan K. Dokaz temu so naslednja dejstva: 1. Že l. 1247. se je pariški docent Ivan iz Breščije zagovarjal, češ da svoje nauke uči kot modroslovne teze, ki so kot take lahko resnične, če ravno nasprotujejo katoliškim resnicam! 2. L. 1269. je pariški škof Etiene Pempier sklical konferenco teologov, naj prouči nauke onih katoliških filozofov, ki so se oddaljili od Tomaža Akvinskega. Ta konferenca je zavrgla 13 tez, med njimi nauk o dvojni resnici. 3. L. 1275. je sam papež Ivan XXI. zavrgel nauk o dvojni resnici. Ta nauk se je toraj že v srednjem veku med katoličani zelo razširjal kljub vsem zaprekam skozi celih 250 let! Za vsa ta dejstva Ivan K. seveda prav nič ne ve.

Nauk o dvojni resnici pa je neovrgljiv dokaz za ono krizo, v katero so zašli tudi zelo ugledni katoliški filozofje; bili so to vseskozi verni možje, ki so uvideli, da znanosti ni mogoče spraviti v soglasje z dogmami katoliške cerkve, zato so povzeli nauk o dvojni resnici.

S tem je moja polemika z Ivanom K. končana; izjavljam, da nimam niti volje niti časa polemizirati z ljudmi, kateri hočejo imeti pri vsaki stvari samo »svoj prav«.

*) Haneberg: Zur Erkenntnislehre d. Ibn Sina. Th. J. Boer: Geschichte der Philosophie im Islam. Fr. Dietrici: Die Philosophie der Araber in X. Jahrhundert n. Chr.

JOSIP AGNELETTO:

O SLOVANIH V ISTRI.

Po obmejnih slovenskih pokrajinah se opaža živahno delovanje; listi obveščajo javnost o najmanjših tamošnjih dogodkih, le o kršni Istri ni čuti ničesar. Oni, ki ne biva v nji, ki se ne peča intenzivno z njenimi razmerami, je ne pozna, tuja mu je in neznana. In vendar je to ona dežela naše države, v kateri je najprej zasvetila luč izobrazbe in

omike, dežela, ki je pa danes radi malomarnosti, brezbržnosti in radi izsesavanja od strani gospodarjev toliko zaostala v vsakem oziru, da je ena izmed onih v državnem zboru na Dunaju zastopanih dežel in kraljestev, ki se odlikujejo po velikem številu svojih analfabetov.

Slovani so prišli v Istro okoli šestega stoletja. Naselili so se po vsem polotoku razun po mestih, kjer so našli polatinjene Ilire. Staremu prebivalstvu so bili priseljenci neljubi in še sedaj nam očitajo njih potomci, da smo se priklatili na njih posest, četudi niso naši pradedje posedli dosti italijanske lastnine.

Nad istrskimi Slovani so gospodovali: le malo časa Langobardi, za njimi je prišel Karol Veliki (790—828); 828 je postala Istra mejna grofija; potem je prišla pod »rimske cesarje«. Oton I. jo je priklopil Nemčiji. Tu so si bili ukrepili svojo oblast oglejski patrijarhi, ki so narod neusmiljeno izsesavali. Pripoznati pa moramo, da je pripoznavala cerkev tedaj Slovanom slovansko bogoslužje, da jih priklene k Rimu in odcepi od Bizanca. Okoli leta 1000 ni bila Istra več pod enim gospodarjem. Posestvo se je cepilo in Benečani so si osvajali razne točke ob zahodni obali. Polagoma so se polastili vseh zapadnih mest in važnejših otokov. Ko so dosegli to, so šli naprej, si osvojili precejšen del notranje Istre, četudi so se jim domačini zelo upirali; njih najvzhodnejša točka na polotoku je bil Rašp v Čičariji. Da so bili Benečani bogati in mogočni gospodarji, ki so ljubili blesk in sijaj, pričajo nam njih ostanki po istrskih mestih, kakor stolpi, cerkve, javna poslopja. Za davke ne povsem bogatega ljudstva jim ni bilo dosti. To nam pričajo razne listine, ki pravijo, da so se beneški zastopniki zadovoljili, ako so jim donašali posamezni posestniki za davek enega jančka ali kozlička. Benečani so posojevali tudi ljudstvu denar brezobrestno ali proti prav majhni odškodnini.

Benečani nam niso škodili gmotno. Da so oni posekali naše gozde, je prazna bajka. Pač pa so les drago plačevali, in neuko ljudstvo je sekalo vse vprek. Oni niso bili niti naši narodni nasprotniki.*) Oni so nam pustili naše šege in navade, pustili so naše bogoslužje in večkrat so nam izposlovali narodnih domačih svečenikov. Cenili so Slovane kot stasite, nepokvarjene in čile, in celo doževa telesna straža je bila slovanska.

Ali pozabiti ne smemo, da so bili Benečani proti koncu srednjega veka gospodarji tedanje pomorske trgovine. Živel so v izobilju, in Benetke so bile podobne Rimu ob koncu republike.

Slabo je uplivalo benečansko gospodstvo na razvoj značaja našega ljudstva. Hlapčevsko se je moral vesti napram Benečanu naš seljak, bil je moralno suženj. In to je trajalo več ko pol tisočletja. Tako obnašanje se je v ljudstvu vkoreninilo, postalo mu je lastno, prirojeno. — Posebno so nam pa še škodili beneški trgovci. Trgovali so med našim narodom ter goljufali, kolikor so mogli. Iz Istre so odnašali bogastvo, prinašali in sejali pa so med

*) Rutar, Slovenska zemlja II. 165: »Tako ukazuje beneški dože Foscarri 3. oktobra l. 1450. svojemu namestniku za Istro, naj spoštuje običaje, navade in pravice slovanskih prebivalcev koperskega okraja...«

ljudstvo nezaupnost in nestanovitnost. Za Benečani so prišli Francozi, koje hrani ljudstvo v najslabšem spominu. Že pred temi je bila zavladała nad vso Istro habsburško-lotarinška hiša. O tej molčim. Omenim naj le, da je zastopnik te hiše začudeno vskliknil, ko je zahteval prvi narodni isterski poslanec pokojni Dinko Vitezić v državnem zboru nekaj pravic tudi za istrske Slovane: »Was, Chroaten in Istrien?!«

* * *

Italijansko prebivalstvo nahajamo le po nekaterih mestih in večjih krajih. Ostalo ozemlje je slovansko, razun če se je morda prebivalstvo pod uplivom starejše duhovščine in gospodarske odvisnosti potujčilo. Značaj italijanske posesti je podoben jezikovnim otokom, v kompaktnih masah Italijani sploh ne prebivajo v Istri!

Na kratko naj označim mejo med Slovenci in Hrvati. Stalno mejo bi tvoril le potok Dragonja, v ostalem segata oba življa drug v drugega. Te mešane Slovence in Hrvate nazivljemo Bezjake. Po jeziku, ki se rabi v cerkvi, jih prištevamo deloma Slovincem, deloma Hrvatom. Prebivajo po celi sočerski in moravski fari (v cerkvi je v rabi slovenščina), dalje jih nahajamo v črniški kapelaniji (cerkveni jezik je tu hrvatski). Potem gre meja proti severu, preseče slumsko faro ter zavije čez Žbevnico do Obrova in odtod do Podgrada. Severno od te ravnokar opisane, sicer nedoločne meje je prebivalstvo slovensko, na jugu bivajo Hrvatje. V zadnjih 100 letih so Slovenci prodrli eno uro hoda proti hrvatskemu ozemlju — do Dragonje!

V naslednjem naj označim nakratko kraje, kjer prebivajo Italijani. Na slovenskem ozemlju se da precej natančno določiti meja med obema življema. — Ob zahodni obali se prične istrska meja sploh v Žavlah, poldrugo uro od Trsta. Tu segamo Slovenci do morja (Milski zaliv). Tam zapusti slovensko-italijanska meja obalo in gre čez hrib Doltro proti jugu zopet k morju. Na Doltri sta dve slovenski vasi, ki spadata pod kapelanijo Plavje. Otroci revnih, nesamostojnih kmetov pa zahajajo v »Legino« šolo. Umevno je, da vsled te dvojezičnosti ne znajo mnogo. Od Doltre se vleče meja ob obali do Kopra, le posestva ob morju so v italijanskih rokah. — Koper je italijansko mesto, toda slovenski živelj napreduje v njem, tako da se z slovenščino v njem že izhaja. Okolica je last italijanskih meščanov, ali tudi dosti slovenskih posestnikov je tu že precej nakupilo. — Pri Kopru zapusti slovensko-italijanska meja zopet obalo in gre čez Isolski vrh do sv. Lucije; tu zavije proti vzhodu do državne ceste Koper-Buje. Meja se izogne dveh mest, Isole in Pirana, ki sta popolnoma italijanski. — Zanimivo je, da so Piranci slovanskega pokolenja iz Dalmacije. Naselili so se tu po veliki kugi l. 1570. Ker je bil Piran za Benečane važen, so se tod mnogo sukali in vsled tega so se Piranci kmalu poitalijanili. Da niso italijanskega pokolenja, nam priča njih izvanredno močna postava. — Okolica piranska in isolska postaja slovenska, ker se selijo tja Slovenci in Hrvatje iz notranje Istre. —

Meja prekorači dolino dragonjsko (Socciole) in pride pod Kaštel (Castel venere). Tu neha slovensko ozemlje.

Prehajam k italijanskim jezikovnim otokom na hrvaškem ozemlju. Kraji ob zahodni obali so izvečine italijanski; Hrvatje segajo do morja le na enem kraju, namreč pri Sv. Vicentu. Drugi obmorski kraji, kakor Salvore, Mag (Umago), Novi grad (Città nuova), Poreč in Rovinj so popolnoma italijanski. Pulj je mešan. Ob vzhodni obali smo Slovani na boljšem. Tu imajo Italijani izmed večjih krajev v rokah le Labin (Albona) in Plomin (Pianona).

Prihajam k sredini polotoka. Tu imamo sledeče popolnoma italijanske kraje: Momjan (Momiano), Buje, Grožnjan (Gresignana), Završje (Piemonte), Oprtalj (Portole) in Motovun, ki ga je dobila hrvaška stranka že v svoje roke, a ga je zopet izgubila, ker ni imela spretnega moža, ki bi vodil občinsko upravo. — Italijanski in hrvaški so sledeči kraji: Moščenice, Buzet, Roč (Rozzo), Kršan, Pičan, Gračišče in Pazin. K tem bi lahko prišteval še Vižinado in Zrenj. Poleg tega imamo več takih krajev, ki so čisto slovanski, a vendar pri volitvah volijo z Italijani.

Tako nekako je jezikovno razmerje na polotoku. Na otokih sta v italijanskih rokah le mesti Čres in Mali Lošinj. Ali tudi te dve mesti že omagujeta.

Naj omenim še največje slovanske centre v Istri. Največji kraj v slovenski Istri je Dolina, kjer je narodna zavest zelo probujena. Poleg te občine imamo Slovenci v nekdanjem beneškem delu Istre še tri čisto slovenske, namreč: Ocizlja-Klanec, Pasja vas (Decani) in Marezige. — Hrvatsko narodno središče je Volovsko; hrvaški postaja tudi že Pazin, eno izmed najlepših istrskih mest, in Buzet.

(Dalje sledi.)

LISTEK.

Ob koncu drugega letnika. Z današnjo številko završujemo II. letnik »Omladine«. V prvem letniku smo teoretično razvijali svoj program; v drugem letu se je to zgodilo sumarično na tržaškem shodu, ki je bil sijajna manifestacija narodno-radikalne misli. Zato smo sedaj lahko posvetili več prostora vprašanjem, ki se tičejo praktičnega udejstvovanja našega programa. To bomo delali tudi zanaprej. Razun tega bomo posvečali posebno pozornost jugoslovanskemu vprašanju in narodopisnim študijam. Seveda zato ne bomo zanemarjali vprašanj, ki se tičejo specijelno našega programa. V I. letniku smo bili navezani popolnoma nasebe; v drugem letniku se je krog dopisnikov razširil in danes imamo obljubljeni prispevke od mož, katerih ime se s častjo izgovarja med Slovenci in Slovani. Z najboljšimi nadami in z zavestjo, da se borimo za dobro stvar, zremo v bodočnost. Ob tej priliki se tudi iskreno zahvaljujemo vsem dosedanjim sotrudnikom in prijateljem in želimo, da nam stojijo tudi zanaprej s svetom in dejanjem ob strani.

Izobraževalno delo v „Taboru“. V mesecu februarju so se vršila v izobraževalnem klubu akad.-tehn. društva »Tabor« sledeča predavanja: phil. Glonar: O narodovi duši; iur. Kramer: Socijologija na podlagi monizma; phil. Beranič: Temeljni pojmi o slov. narodni glasbi; phil. Prekoršek: Princip komunizma, anarhizma, socijalizma; phil. Kranjc: O svetovnem nazoru novodobnih nemških filozofov. — V političnočasnikarskem klubu je predaval iur. Ivonetič: Volilna reforma in Slovenci; phil. Prekoršek: Narodnostne in gospodarske razmere v celjskem okraju. — Na programatičnem občnem zboru so referirali tovariš iur. Kramer: O zgodovini in načelih narodnega radikalizma; tov. iur. Lipold: Naše društveno delovanje; tovariš phil. Glonar: Svoboda vede in umetnosti — vera — dvoboj; tovariš iur. Stibler: Naše stališče in naše naloge napram slovanskemu življu v Gradcu; tovariš phil. Prekoršek: Naše izobraževalno delo med ljudstvom.

Znanstveni klub v Iliriji v zadnjem času prav lepo deluje. Vsak teden imamo debatni večer. Dozdaj so govorili: tovariš Hočevar: »O narodnem radikalizmu in njegovem razmerju k klerikalizmu, liberalizmu in socijalni demokraciji«; tovariš Lah: »O razmerju med epiko in zgodovino z ozirom na Aškerčeve »Mučenike« ter tov. Pavlin: »O notranjem delu narodno-radikalnega dijaštva«. Sledila bodo med drugim predavanja tovariša Kadunca »O Svatopluku Čechu« (k njegovi 60-letnici) ter tovariša Zalarja »O češkem dijaštvu v zadnjem desetletju«. Značilno je, da se udeležujejo predavanj znanstvenega kluba izključno le narodni radikalci; samo predsednik in tajnik »Ilirije« prideta včasih pogledat — menda za parado.

Izobraževalno delo v akad. društvu „Sloveniji“. V mesecu februarju je priredil izobraževalni klub sledeča predavanja: phil. dr. Ljudevit Pivko: Črtice s potovanja po Nemčiji. — phil. Al. Sodnik: O fotografiji. — phil. dr. Pivko: Nove listine o početku našega slovstva. — phil. Pavel Grošelj: Naravoslovski problemi in njih razmerje do modernega svetovnega naziranja. — vet. Ivan Lešničar: Nravni in verski problemi v Kettejevih sonetih. — iur. Josip Agneletto: Vodilne poteze macedonskega gibanja. — Ekonomski klub prav pridno deluje. Doslej so se poleg stalnih gospodarsko-političnih diskusij vršila sledeča teoretska predavanja: phil. Josip Breznik: Zgodovina razvoja narodnega gospodarstva. — iur. Anton Sodnik: O gospodarskem pomenu sveta. — iur. Oton Fettich-Frankheim: Kapital v narodnem gospodarstvu. — iur. Josip Jurca: Pomen in organizacija dela.

Akad. društvu „Sloveniji“ so nadalje ta tečaj pristopili kot starešine sledeči bivši člani, gg. dr. Ivan Prijatelj na Dunaju, dr. Fran Eller na Dunaju in Ivan Maselj, c. kr. profesor v Novem mestu.

Narodno-radikalno akademično ferijalno društvo „Skala“ za Štajersko. Rekurz radi prepovedi narodno-radikalnega akademičnega društva »Skala«

se je vložil v postavnem roku pri c. kr. namestniji v Gradcu. Sestavil ga je odvetnik in deželni poslanec g. dr. Juro Hrašovec, kateremu so dolžni priznanje in zahvalo vsi štajerski akademiki — narodni radikalci. k—

Predavanja „Prosvete“. Dne 2. februarja je predaval g. živinozdravnik Franjo Cek v Št. Vidu pri Vipavi: »O živinoreji«, dne 4. februarja pa iur. Ciril Premrl: »O knjigah in knjižnicah«.

Dve javni ljudski knjižnici sta se ustanovili dne 4. februarja v Št. Vidu pri Vipavi. Bralno društvo »Sloga« in »Slovensko katoliško izobraževalno društvo« sta odprli svoji društveni knjižnici tudi nečlanom. Pred otvoritvijo je bilo primerno predavanje, ki ga je priredila »Prosveta«. Prvo imenovano društvo je vpeljalo tudi redne tedenske sestanke, na katerih se predava in bere. Slične sestanke ima vsak drugi četrtek tudi »Čitalnica« v Podragi. Naj bi ta vzgled posnemala tudi druga društva!

Javne ljudske knjižnice se snujejo, kakor čujemo, v Radovljici in v Kamnici.

Eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. V smislu tržaških resolucij se je realizirala ideja enotnejše organizacije narodno-radikalnega dijaštva v eksekutivi, ki naj družijo naše sile v delu za skupne smotre. V eksekutivi so zastopani narodni radikalci vseh treh slovenskih vseučiliških mest. Sredi meseca februarja se je vršilo na Dunaju več sestankov, na katerih smo določili smer in obseg našega dela. Največjo pozornost hočemo obračati dijaški in ljudski izobrazbi, statistiki slovenskega dijaštva in uradništva, na podlagi katere se bomo bavili tudi z gmotnim stanjem slovenskega dijaštva; naša največja skrb velja glasilu narodno-radikalnega dijaštva »Omladina«, katere srednješolska priloga se z novim letnikom spopolni v redno mesečno prilogo, ki bo posvečala svojo pozornost tudi srednješolski izobrazbi. Na sestankih so se deloma že izdelali detajlirani načrti.

Nekaj o našem srednjem šolstvu. Na tem polju se je začelo v zadnjem času zlasti vsled inicijative mlajših močij nekoliko živahneje gibanje. Dne 12. svečana t. l. zbralo se je v posvetovalnici l. državne gimnazije v Ljubljani 20 profesorjev iz vseh ljubljanskih srednjih šol k posvetovanju o slovenskih učnih knjigah za srednje šole. Žalibog je bila realka slabo zastopana; prišli so le taki, ki so o enketi slučajno izvedeli, oficijelno se jih ni vabilo. Poročilo o tem sestanku se je poslalo samo ljubljanskemu nemškemu uradnemu listu, dasiravno bi stvar zanimala vso slovensko javnost in gotovo ne v zadnji vrsti slovensko dijaštvo, predvsem bodoči profesorski naraščaj. — Shodu je predsedoval sklicatelj ravnatelj Wiesthaler, zapisnikar je bil dr. Tomišek. Na predlog dr. Ilešiča se je volil za vsak predmet ožji odsek, ki naj bi imel v evidenci učne knjige in pisatelje za svoj predmet. V te odseke so se izvolili: za verouk: dr. Levičnik, dr. Opeka, dr. Svetina; za latinščino: dr. Požar, dr. Tomišek, Wiesthaler; za grščino: Bartel, dr. Požar, dr. Tomišek; za nemščino: dr. Bezjak, dr. Šlebinger, Štritof; za zemljepis in zgodovino: dr. Lončar, Orožen, dr. Žmavc; za matematiko in prirodne vede: dr. Kušar, Macher Senekovič, Sinkovič; za pedagogiko: Črnivec, dr. Ilešič, dr. Kušar. Za moderne jezike na realkah ni bilo strokovnjaka na shodu, istotako ne za

deskriptivno geometrijo. — Latinski slovar izide, kakor se je obljubljal, šele v dveh letih in sicer v dveh izdajah: v manjši šolski in v veliki izdaji; rediguje ga rav. Wiesthaler. Latinske vadbe za 5. in 6. razred (spisal prof. dr. Brežnik) so že natisnjene in aprobirane; za 7. in 8. razred napiše latinske vadbe isti avtor. — Pri grščini se je rešilo tudi načelno vprašanje o učnem jeziku. Iz praktičnih(!) ozirov se je predlagalo, naj ostane za grščino nemški učni jezik; vendar so se posamezni govorniki ostro izrekli proti nepedagoškemu načinu, da bi se neznani jezik grščina poučeval na podlagi dijakom malo znane nemščine. Končno se je vendar sklenilo *soglasno*, naj bodo naše srednje šole popolnoma slovenske, da nam bodo vzgajale značajne slovenske može. Ta sklep je poročevalec v »Laibacher Zeitung« zamolčal! — Za slovenščino sicer eksistirajo vse učne knjige, vendar so na eni strani prepomanjkljive, na drugi obložene s prevelikim literarno-zgodovinskim balastom. Naglašala se je tudi potreba specialnih izdaj slovenskih pisateljev. V to svrho namerava dr. Tomišek napisati slovensko antologijo. Prezračilno je, da se za zgodovinske knjige ni moglo dobiti nobenega pisatelja, dasi bi se v prvi vrsti ta predmet moral poučevati v slovenskem jeziku. — Izražamo željo, da bi tem sklepom sledilo tudi intenzivno delo, da se tako slednjič reši za slovenske profesorje ne preveč častno poglavje slovenskih učnih knjig; neumljivo nam je le, zakaj se k posvetovanju ni pritegnilo tudi izvenljubljskih slovenskih profesorjev.

Priprave za slovensko profesorsko društvo se vrše pridno in stvar dobro napreduje. Če ne bo zadržka s potrjenjem pravil, ki so se te dni vložila, bo ustanovni občni zbor najpozneje letos o binkoštih.

Agronomske študije. Prijatelj našega lista nam piše: Slovenske dijake opozarjam na to, da naj se posvetijo v večji meri študijam na zemljedelski visoki šoli na Dunaju. Slovenskega naraščaja za gospodarsko službo skoraj ni. Tako so n. pr. v okrožju goriškega gozdnega in domenskega ravnateljstva le trije slovenski uradniki. Oskrbništva na Kranjskem, kakor n. pr. na Bledu, v Radovljici, Kostanjevici so skoro izključno v nemških rokah. Uradniki ne razumejo in ne uradujejo slovenski. Pa ne samo pri gozdnem ravnateljstvu v Gorici, ampak tudi pri deželnih vladah na Koroškem in Kranjskem, pri namestništvih na Štajerskem in v Primorju nujno rabijo in pogrešajo slovenskih gozdnih uradnikov z vseučiliško izobrazbo. Tudi juridična mesta pri gozdnem ravnateljstvu v Gorici so prosta za Slovence.

Slovenska Matica in srednješolci. V zadnjem času je zavel v Slovenski Matici nov, oživljajoč duh; začelo se je delati na podlagi novega knjižnega programa in uspeh ni izostal. Število društvenikov se je pomnožilo za 135, tako da šteje Matica letos 3178 udov. Posebno hvalevredno je, da se je začelo tudi dijaštvo za prvi naš književni zavod bolj zanimati; v zadnjem »Letopisu« nahajamo že 33 dijakov-naročnikov (13 v Kranju, 8 v Trstu, 4 v Mariboru itd.) in upamo, da se bo število v prihodnjem »Letopisu« najmanj podvojilo. Vsekakor je res nekaterim dijakom težko, pogrešati na enkrat 4 K; zato se obračamo na merodajne gospode pri Matici s prošnjo,

da izposlujejo dijakom polovično ceno Matičinih knjig, kakor je to storila Slovenska Šolska Matica učiteljščnikom. V.

Slovanski jeziki in dijaštvo. Dostikrat se je že povdarjalo, kolike važnosti je za slovenske dijake, ako gojijo slovanske jezike. Ruščina zasluži pažnjo kot svetoven jezik; češčina je važna zaradi kulturnih vezi, ki nas vežejo s Čehi, a nepobitna dolžnost in potreba nam je, da se seznanimo s srbo-hrvaščino. Paziti pa je, da se posameznik ne preobloži in zato naj goji vsak boljši dijak en jezik, pa tega vztrajno in temeljito. Umestno je, da se začne s srbo-hrvaščino in šele oni, ki je premagal to stališče, more iti dalje. Od sebe moramo iti k bližnjemu in šele potem k daljnemu — to je naravna in radi tega redna in ob enem idealna pot. Največ preglavic dela pri učenju slovanskih jezikov začetek, ki mnoge prestraši in odvrne od nadaljevanja. Zato je priporočati, da se oni, ki gojijo kak jezik, združijo, si naročijo skupno kak list in posojujejo drug drugemu knjige. Tako se lahko doseže s skromnimi sredstvi povoljen uspeh, kakor je dejansko pokazala izkušnja na neki srednji šoli. V.

O „Svazu osvětovém“ je prinesla zadnja »Omladina« že nekatere podatke; naj dodam še nekaj malega. »Prosvetna zveza«, h kateri je dal inicijativo češki »Narodni svèt«, ima biti prepotrebno središče češkega poljudnega prosvetnega dela. Dijaštvo se drži za sedaj še bolj v rezervi, ker se je bilo že tolikrat v podobnih slučajih varalo, da je težko biti optimist. »Narodni svet« sam zaradi svoje brezbarvnosti nikakor ne budi zaupanja. Kakor hitro se pokažejo fakta, ki bi nezaupanje razpršila, stopi dijaštvo pač takoj iz svoje rezerve ter se drage volje pridruži »Prosvetni zvezi«; saj bi ravno ona mogla in imela rešiti krizo čeških ferijalnih društev, ravno ona bi imela pokazati dijaštvu stalno mesto v organizmu češkega poljudnega prosvetnega dela. Najbližja bodočnost nam pokaže, ali se je »Prosvetna zveza« realizirala srečno ali ne. V. R. Z.

Studentské kolleje českých vysokých škol pražských.*) Te dni se je vršil občni zbor za prvo upravno leto češkega dijaškega doma. Iz poročila posnemamo: ustanovnikov, ki so društvu pristopili tekom prvega leta, je 12, ki so plačali 23 ustanovnih mest po 10.000 K. V zavodu je bilo preskrbovanih prvo leto 211 dijakov, med temi tudi 1 koroški Slovenec. Stroški prvega leta znašajo 46.765 K 11 v. V zavodu imajo dijaki na razpolago knjižnico, ki šteje 1861 zvezkov, v čitalnici pa jim je na razpolago 72 časopisov in 71 revij.

„Svaz českoslovanského studentstva“ priredi ciklus predavanj o slovanskem dijaštvu. O slovanskem dijaštvu bo govoril tovariš V. M. Zalar. Videti je, da »Svaz« razume svojo nalogo kot centrum praškega češkega in slovanskega dijaštva.

*) Gl. »Omladina« I. št. 9.

Hvalisana nemška kultura se je bila pokazala v pravi luči o priliki izgredev, ki so jih aranžirali dunajski Vsenemci pred Kursalonom, kjer je slavila »Slovenija« 70-letnico svojega častnega člana Josipa Stritarja. Slavnost je imela strogo interen značaj, prireditelji niso razobesili niti zastav, niti niso na drug način kazali na zunaj slovanskega značaja slavnosti — o kaki provokaciji govoriti je tedaj a priori izključeno. Slednjič demonstracije niso merilo kulturne stopnje kakega naroda; toda način, kako se je nastopalo pri tej pobalinski demonstraciji, pri kateri so tvorili glavni kontigent dijaki — tedaj cvet bodoče nemške inteligence — pod vodstvom poslancev, kaže njihov besen šovinizem in ne zasluži drugega imena kot barabstvo: slabotne ženske so se insultirale z najpodlejšimi psovki, ki se jih brani zapisati pero, podivjanci so odpirali vrata dohajajočih vozov in metali na dame v plesnih toaletah snežene kepe in cestno blato, dohajajoče vozove so obkolili in jih obračali, izpred nekega voza so izpregli konje! — To niso sredstva poštenega narodnostnega boja, to so surovosti in barbarstva! — Preponosni smo, da bi o tej priliki pozivljali svoje rojake, da nastopijo z brezobzirnostjo proti izzivajočim nemškim prireditvam v domovini, le eno naj pripomnimo: ako je nemški značaj dunajskega mesta, za katerega obrambo so se baje vršili ti »kulturni« ekscesi, tako slab, da trpi škodo vsled skromne slovenske kulturne prireditve, potem naj bodo vsenemški razgrajachi prepričani, da ga tudi taki izgredi ne rešijo več. — Akademično društvo »Slovenija« je na svojem občnem zboru dne 10. svečana t. l. z ozirom na te izgrede soglasno sprejelo sledečo resolucijo: »Občni zbor akademičnega društva »Slovenije« konstatira, da je prišlo o priliki povsem kulturne in družabne prireditve, kakoršna je bila dne 8. svečana v Kursalonu prirejena Stritarjeva slavnost, v državnem stolnem mestu do podivjanih izgredev, ki so bili naperjeni skoro izključno proti damam. Sodbo o nemškonacionalnih izgrednikih prepušča občni zbor mirno javnosti; protestira pa proti temu, da so prireditelji demonstracije zlorabili akademičua hla in celo učne dvorane v svoje namene«.

—e—

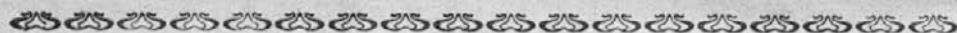
Klerikalno denuncijantstvo. V zadnjem času je napravila na Češkem mnogo krika in vika afera, ki pač nikakor ni osamljena; tvori samo en članek v dolgi vrsti klerikalnih denuncijacij. Katoliški župnik in pisatelj, znani Doštál-Lutinov je denunciral srednješolskega profesorja Jud. Ta je bil pod psevdonomom Kara Ben Jehuda v nekem članku izrazil mnenje, da je bila vera vedno predmet kramarjenja ter da je služila vedno interesom duhovniške kaste. Takoj na to so prinesli klerikalni listi »poslano« Dostála-Lutinová, naslovljeno na Kari Ben Jehudi, ampak naravnost profesorju Jud. To ravno je tista nezališana denuncijacija, ki je mogoča samo pri klerikalcih. Ni bilo še dovolj tega, klerikalni poslanec Hruban je podal v tej zadevi celo interpelacijo v moravskem deželnem zboru, da se prof. Juda odstrani. Poznamo klerikalno predrznost, zato nas niti ta afera ne more presenetiti. Vprašati se pa moramo ravno mi, ki bomo v najbližji bodočnosti profesorji, uradniki itd., ali naj se stvar še nadaljuje, ali ga ni pripomočka proti klerikalnim denuncijantom? Denuncijacija ni pri klerikalcih nikakoršna

slučajnost; takorekoč zrastle je s klerikalizmom in njegovo vzgojo v eno celoto. Le pogledjmo malo okoli sebe, po naših gimnazijah, po naših katehetih in videli bomo, kako klerikalizem vse demoralizira, kako skuša utopiti v blatu vse, kar se mu noče brezpogojno ukloniti. Ne bojuje se s pošteniimi sredstvi, proti dokazom s protidokazi, ker ne more, ampak sega k nizkemu denuncijantstvu, ubiti hoče materijelno to, česar ne more moralno. Odpira se nam žalostna perspektiva, če bo šlo tako naprej. Ne sme iti! Naša skrb bodi to. Primimo klerikalizem tam, kjer najbolj boli. Ne dolgih in učenih disputacij! To ne pelje k cilju! Ravnajmo se po izreku Havličkovem: »Nic jim neverřit, nic jim nedávát!« Prvo polovico izpolnujemo, preostaja še druga!

V. M. Z.

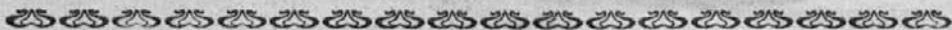
Novi katekizem. Kolikor je nam znano, prepoveduje cerkev veselice v postnem času. Naši dobri slovensko-katoliški kolegi v Gradcu niso tega mnenja. Smatrajo namreč »postne« veselice za dovoljene, pač pa je skrajno pregrešen ples. Zakaj? Ne vprašujte naivneži, vsaj vendar veste, da je moralni čut vaših klerikalnih kolegov mnogo finejši in rahlejši! — Po njihovem mnenju naj se prepoved formulira takole: V postnem času je navadnemu človeku vsako veselje prepovedano; akademikom in drugim izobražencem so veselice v obče dovoljene, ples pa le tedaj, ako drugi tega ne zvejo.

Anti-Goetze.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Cenjene sotrudnike prosimo, da blagovolijo odslej pošiljati članke phil. Jos. Glonarju, Gradec, univerza; tvarino za listek in platnice pa jur. Otonu Fettich-Frankheimu, Dunaj, univerza. — G. Ž. na Dunaju: Tvoj odgovor na »Zorino« kritiko naše brošure smo morali radi pomanjkanja prostora odložiti na prihodnjo številko. Oprostí!

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Po raznih ovinkih prihajajo sempatam na upravništvo reklamacije. Opozarjamo cenjene naročnike, da je naslavljeti vse pritožbe edinole na naslov: Upravništvo »Omladine«, Ljubljana. Sicer pa nujno prosimo čislane dijaške naročnike, da nam naznanijo spremembe stanovanj. Popolnoma nemogoče je namreč, da bi upravništvo vedelo tudi za naslove onih dijakov, ki se vedno selijo kot lastavice. Škodo od tega nereda nimajo le dijaki sami, ampak tudi upravništvo. Po več »Omladin« prihaja pri vsaki pošiljatvi nazaj, češ, da je naslovljenec odšel, da je neznan itd. Prosimo torej, da skrbi tudi dijaštvo za red, ako hoče, da more upravništvo delovati redno. — Prosimo vse prijatelje, da nam v kratkem sporoče imena onih znancev, katerim naj bi poslali prvo številko novega letnika »Omladine«. — Dijake naročnike v Ljubljani prosimo, naj do srede marca pošljejo svoj natančen naslov na upravništvo.